

בפתח הספר

בשני הדורות האחרונים התקדם חקר הפיוט והשירה התקדמות רבת משמעות. יצאו לאור מחקרים וספרי יסוד בתורת השירה הספרדית, נחקרו צורות הפיוט, תוארה שירת הקודש למרכזיה, והועלו עיונים ספרותיים בשירת ספרד לשני ענפיה: שירת הקודש ושירת החול. אף המקאמה העברית ובני סוגה זכו למחקרי יסוד חשובים, אולם בתחום ההדרת הטקסטים ופרסומם לא נעשה די. אמנם יצאו לאור מהדורות מדעיות של יצירות שונות, אך אלה אינם אלא טיפה בים האוצרות העצומים הטמונים בכתביהיד ובגנוזי השירה והפיוט של קהילות ישראל.

מזה זמן רב הורגש הצורך בקובץ המוקדש כולו לפרסום המקורות הראשונים של הפיוט והשירה העברית; ומאז הפסקת פעילותו של כתביהעת "ידיעות המכון לחקר השירה העברית" לפני כשנות דור, מורגש צורך זה ביתר שאת.

על רקע זה תברו יחד המחלקה לספרות באוניברסיטת בראילן ומכון משגב ירושלים, ונטלו על עצמם את המשימה להוציא קובץ המוקדש לפרסום ולההדרה של טקסטים ראשונים של הפיוט והשירה בקהילות ישראל. הקובץ מכיל טקסטים שלא היו בהישג יד עד כה או שלא היו מצויים בהוצאה מדעית. טקסטים אלה יהיו תשתית ובסיס לפרישת המפה של הספרות העברית הקדומה: יציגו תמונה שלמה של מרכזי השירה בתקופות השונות וישלימו את ידיעותינו אודות פייטנים, משוררים, ז'אנרים, צורות ואסכולות בספרות העברית.

הקובץ המוגש בזה מציע לקורא מבחר טקסטים ממרכזים שונים, מאשכנז ועד צפון אפריקה; ומתקופות שונות, מראשית הפיוט ועד למאה השבע עשרה. כדי לתת לקורא מגוון של גישות לההדרת טקסט ולדרך העמדת הפירוש, מצאו העורכים לנכון לאפשר לכל משתתף בקובץ להציג את שיטתו המיוחדת במבחר המלים המתפרש באופי הפירוש וברך הצגת המקורות.

סדר הרברים הוא מן המוקדם אל המאוחר. הקובץ פותח במהדורתו של ' אדלר לפירוש כתביד לסדר עבודה ליום כיפור ליוסי בן יוסי. מתוך הפירוש הזה של חכמי אשכנז שוחזר גם נוסח מיוחד של הפיוט. עיקר המהדורה הוא בפירוש, אך יש עניין גם בנוסח הפיוט המשתחזר מן הפירוש. פרובאנס מיוצגת על ידי שני פייטנים מובהקים שבה, רבי זרחיה הלוי בעל המאור ורבי ברכיה אחיו. שניהם הביאו עמם את מסורת השירה הספרדית אל פרובאנס. הבקשה האישית לרו"ה מוהדרת ביד ' מיזליש, שהוציא לאור את שירת רבי זרחיה. בקשה זו נתגלתה לאחר הופעת הספר. ב' בריתקוה מהדיר קרובה לפרשת פרה לרבי ברכיה, שיש עניין רב בהשוואתה למסורת הפיוט בארץ-ישראל ובייחוד לזו של הקליר.

את מיטב המסורת של שירת החול מציג ' רצהבי במהדורתו לשירי שבח של יוסף הירושלמי. הדסה שי מוסיפה נופך למשורר זה בקטע ממקאמה מתוך אוטוגראף של המשורר. את הפיוט והשירה שלאחר גירוש ספרד מציגים שלושת הכותבים האחרונים בקובץ. א' מירסקי מהדיר טו"ב שירים לר"י נגארה, והם המשך מפעלו בההדרת שירי נגארה הלא-ידועים בהוצאתם לאור. א' חזן מהדיר שמונה פיוטים שכתב מנדיל, ראש פייטני צפון אפריקה. זו הפעם הראשונה שפיוטים מלאים ומבוארים משל משורר זה מוצגים לחוקרים.

בפתח הספר

אחרון אחרון חביב, זקן חוקרי הפיוט, מ' ולנשטיין מהדיר אגרת שירה של משה יהודה עבאס, ממנה עולה דמותו של שמואל ויטאל. מהדורה זו מאירה את הסוגה המיוחדת של אגרות השירה ומציינת את המקום המרכזי שתופסים מעתה הקבלה והוגיה בכל תחומי החיים של קהילות ישראל.

*

תודתנו נתונה לפרופ' א' מירסקי ולפרופ' י' רצהבי שליוו את הקובץ בנאמנות מראשיתו בעצה טובה.

תודה למרכז לשילוב מורשת יהדות המזרח במשרד החינוך והתרבות על שכלל פרסום זה בין הפרסומים הנתמכים על ידו. הקובץ זכה לסיוע מטעם המרכז לחקר שירת הקודש שליד המחלקה לספרות עם ישראל. תודתנו נתונה למשרד לענייני דתות על תמיכתו הפעילה במרכז. תודה וברכה לכל העושים במלאכת הספר: להוצאת אוניברסיטת בראילן ולגב' מ' דרורי מנהלת ההוצאה; לי' בן פורת שטיפלה בקובץ בנאמנות ובמיומנות ולעובדי דפוס 'גרף-פרס'.

העורכים

תוכן העניינים

7	בפתח הספר
	יעקב אדלר
9	פירוש כתב־יד לעבודה ליום כיפור 'אתה כוננת עולם ברב חסר' ליוסי בן יוסי
	יצחק מיזליש
47	בקשה אישית לא ידועה לרבינו זרחיה הלוי
	בנימין בר־תקוה
61	'בוחר לבות יועץ ומי יפר' – קרובה לפרשת פרה לר' ברכיה
	יהודה רצהבי
77	שירי שבח לר' יוסף הירושלמי
	הרפה שי
111	קטע של מקאמה מפרי עטו של יוסף בן תנחום הירושלמי בכתב־ידו
	אהרן מירסקי
117	שירי ר' ישראל נגארה מ'שארית ישראל'
	אפרים חזן
147	שמונה פיוטי 'מוחרך' לשבת חתונה למגדיל אביזמרה
	מאיר ולנשטיין
163	לדמותו של שמואל ויטאל לפי איגרת־שירה של משה יהודה עבאס